

Galló Pál:*
PÓSA LAJOS
(1850-1914)

1940. április 9-én volt kilencven esztendeje annak, hogy az egy éve felszabadult magyar faluban, Nemesradnóton (Gömör vm.) megszületett a magyar gyermekirodalom igazi megalapítója, Pósa Lajos. A róla való megemlékezés halála 25 éves fordulóját tekintve is időszerű, legfőként azonban azért nem halasztható ez a kedves kötelesség tovább, mert munkásságának alapján a gyermekirodalmunkban őt jogosan megillető hely máig sincs kijelölve. Pedig őt nem kisebb jelenkori költő, mint a pár éve meghalt *Móra Ferenc* is büszkén „tanítómesterének” nevezi a Petőfi-Társaságban tartott székfoglalójára írt, *Pósa Lajos sírjára* című költeményében.¹ Valóban nem külsőséges az ő szegedi kapcsolatuk, hanem sokkal mélyebb, a magyar gyermek iránti végtelen fajszeretetből fakadó fennkölt érzés következménye, amely mindkettőjüket gyermekirodalmunk gyöngyszemeinek megalkotására ihlette meg.

Pósa Lajos életének java része a monarchia legboldogabb idejére esik. A világháború véres összecsapásait már nem érte meg. 1914 júliusában halt meg, oly időben, amikor minden magyar figyelmét a kitörőfélben levő félelmes világháború kötötte le. A világegésnek sok-sok értéket leromboló szörnyű pusztításaiból, mint az *igazi békét hirdető sokszínű szivárvány tűnnek elénk kedves költeményei*, amelyek félévszázad multán is felénk sugározzák az ezeréves boldog Nagy-Magyarország derűs világát.

Bár költeményeinek egy része ma már nem a legmegfelelőbb a gyermekek számára, mégis elég sokat találhatunk közöttük, amelyek tiszta idealizmusukkal, izzó magyarságukkal, a gyönyörűen csengő magyar nyelv zengzetességével s kizárólagos nemzeti versformájukkal ma is hatásosak és gyermekeink érzésvilágának fejlesztésére, gazdagítására kiválóan alkalmasak. Egyik kötetének előszóírója² írta 1914-ben Pósaról, hogy „magyarosítás dolgában és érdekében többet tett egymaga magyaros szellemű, gyújtó hatású dalaival és költeményeivel, mint az összes EMKE-egyesületek”.³ Verseinek ez a nemzeterősítő s magyar öntudatot kialakíthatása elsősorban a főváros és környéke múlt századbeli német gyermekeire vonatkozik, akik Pósa dalain keresztül annyira megszerették a magyar nyelvet, hogy németül tudó nagyapaikkal sem akartak másként, csak magyarul beszélni. Természetesen sokkal szélesebb körű s egyetemesebb volt Pósa költeményeinek hatása a millénneumkori boldog idők magyar gyermekeseregére.

Valóban korszakos jelentőségűek Pósa gyermekversei, mert velük magyar szellem vonult be a magyar gyermekszobákba. A gyermekek nyelvén évtizedeken keresztül nem tudott senki versben úgy beszélni, képzeletüket senki sem tudta oly csodálatosan foglalkoztatni, mint „Pósa bácsi”. Kedves csilingelő költeményei amellet, hogy neveltek s szórakoztattak, zsenge korban megszerettették a kis olvasókkal legdrágább kincsüket, az édes magyar nyelvet.

Tizenegy verskötetete és három dalgyűjteménye közül a legszebbek: „Édesanyám I., II.”, „Száll az ének”, és „Pósa válogatott költeményei” című kötetekben található. Dankó Pista megzenésítésében szárnyra kelt dalai és örök nevelői értéket rejtegető költeményei a felnőttek számára is üdítőleg hatnak. Célunk most csupán az, hogy dalai és költeményei gyöngyszemeivel foglalkozzunk, s ezek alapján jelöljük ki helyét gyermekíróink sorában.

Pósának a magyar dal szelleméről és jelentőségéről vallott felfogását „Dal a dalról” című költeménye tükrözteti. Ebben írja dalainkról azt, amit gazdag dalkincsünk ismerete is igazol: a kedves magyar dal képes a lány szemérmes szerelmi vallomás tolmácsolására; az elnyomó zsarnoknak viharos hangon zeng a szent szabadságról, a csüggedőkbe reményt önt, a fájdalomtól meggyötört lelkeket égi hangon vigasztalja. Nincs hatalom, mely képes lenne meggátolni, hogy az Úr felé, a végtelenbe ne törjön, fennen hirdetve az örök magyar élni akarást és a magyar dalok nagyszerű hivatását.

Együttérző lélekkel fordult a szociális lelkületű Pósa a vagyonából kiforgatott magyar paraszt felé, *Szegény ember dolgát boldog Isten bírja* című megható dalában; keserű humorral énekelte meg a vagyonát könnyelműen eltékozló magyar nemes gavallér alakját: *Hess, te szarka, ne csörögj* című dalában. Ezeknél a korabeli állapotokra vonatkozó daloknál azonban sokkal ismertebbek a szerelmi rajongást tolmácsoló: *Tejbe fürdik az én rózsám, ha felkel* című és a szerelmese elvesztésén érzett nagy fájdalmat oly együttérzőn tudtul adó: *Búsan szól a kecskeméti öreg templom nagyharangja* című dalok. Balatoni nótái közül mindenki által ismert a *Siófokra megy a hajó* kezdetű, mely legszebb műdalaink egyike. Pósa legtöbb dala szomorú hangulatú. Írt azonban elég nagy számban élénk csárdás ütemben, ugyancsak Dankó Pista által megzenésített dalokat is. Ezek közül a legismertebbek: *Neheztel a pusztabíró...*, *Még azt mondják, nincs Szegeden boszorkány...*, *Nem jó mindig, minden este a fonóba eljárni...* és a *Páros élet a legszebb a világon...* kezdetűek.

Hamisítatlan magyar érzést árasztó dalai nemcsak a szegedi pásztorgyerek ajkán hangzanak fel, hanem az egyetemes magyar dalkincs pótolhatatlan részévé válva, a cigányzenekarok műsorában a rádióban is naponta előkerülnek, mint a *tiszta magyar érzés tolmácsolói*.

Bár Pósa költészetének gyöngyszemei korántsem ismeretesek annyira, mint dalai, értékben éppen nem maradnak ezek mögött. Legszebb verseivel nemcsak kora gyermekeihez szólott. *Minden idők kis magyarjait neveli ma is az örök nemzeti értéket jelentő szülőföld, haza és az édesanya forró szeretetére és magyar gondolkodásra*.

Hiába szakadt el Pósa szülőföldjétől a főváros zajos életébe, gondolatban sokszor a Radnóton keresztülfolyó Balog-patak partján időzik, hol gyerekkorában rákot fogott. (*Az én kedves szülőföldem*) Áldott csendje többet jelent számára, mint a nagyváros hiú lármája. A feléje szálló madártól is szülőfaluja felől kérdezősködik. (*Honnan jössz te madár*) Ha hazavetődik, legkedvesebb szórakozása bejárni a határt, ahol számára minden oly ismerős és ahol találkozhat édesapjával, aki csikós az erdőszélen. (*Hazajöttem*) Látott a költő sok csillogó tornyú dómot élete vándorútján, de egyiknek harangja sem csilingelt oly kedvesen, mint az egyszerű radnóti harangláb lélekbe-markoló harangszava. (*A radnóti harangláb*) Szülőföldjén érzi magát legboldogabbnak, lelke ezer szállal odanőtt, szent képét nem törölheti ki semmi soha szívéből. (*Búcsú*) Ezért fogadja meg édesanyja intését is, s „nem adja el az ősi házat és telket“.

Sokszor elfogja Pósat a honvágy felejthetetlen szülőföldje után azért is, mert ott él az egyszerű, felvégi, bogárhátú, muskátlis ablakú kis házban *legszeretettebb édesanyja*, aki öregedő, gyöngye karjával is minden veszélytől képes megvédelmezni szeretett gyermekét. (*Kis kunyhóba vágyom*) Hálás szeretettel emlékszik vissza, milyen takarosán, rangosan, szép tulipános szűrben, fényes csizmában járatta az iskolába s a rimaszécsi vásárból mennyi mézeskalácsot, árvalányhaját, süvöltőt hozott neki haza a legjobb édesanya. (*Nem tud úgy szeretni*) Nem is feledkezik meg róla soha. Ha szerkesztői állása miatt ritkán láthatja is, évente legalább piros pünkösdi napján találkoznak. Ezeknek a találkozásoknak emlékét őrzik *Piros pünkösdi napján, Anyám vágya* című költeményei. Mily boldogság tölthette el édesanyja szívét, mikor Budapesten jártában szemtanúja lehetett annak, hogy költő fiához beköszöntő kis gyermekek verseit szavalgatták. Legjobban azonban unokája szájából szerette volna hallani a versiket. Az országszerte nagy népszerűségnek örvendő költő egyszerű, fejkendős édesanyját sohasem nézte le, nem szégyellte, sőt ellenkezőleg: büszke volt rá s szívesen megmutatott neki mindent, ami csak érdekelt a nagy világ városban. Legtöbbször azonban nem egyébért rándult fel Budapestre, csupán azért, hogy hőn szeretett fiát láthassa. (*Isten hozta, édesanyám*)

Édesanyja iránt érzett mélységes szeretetét még meghatóbban tolmácsolják azok a költemények, amelyeket halála után írt. Nemcsak költő fia lelkében él azonban kitörölhetetlenül anyja emléke, a falu apraja-nagyja is könnyeivel gyászolja meg azt, aki életében annyit segített a szegényeken. (*Nem haltál meg, anyám*) A pünkösdi rózsák nyílásakor is hazaszállnak gondolatai édesanyjához. Csokrot küld édesanyja kedves virágaiból elárvult sírjára. (*Pünkösdi rózsák*) Mivel azon-

ban a köves, göröngyös sírhalomra hiába ültetget virágokat, szent fogadalmat tesz: „míg szívemben csak egy dal is fakad, mint csillagát az ég, hullatgatom.” (*Anyám sírja*) A magyar édesanya arany szívét kevés költőnk foglalta oly megindító és annyi dalba, mint Pósa Lajos.

A szülőföld, a falu iránti szeretet elmélyítése, az édesanya iránti alázatos szeretet erősítése tekintetében Pósa a maga példájával örök eszményként kell álljon minden magyar ifjú előtt. A felsorolt költemények – annak ellenére, hogy ilyen tárgyú költeményekből ma már sokkal nagyobb készletünk van – kitűnően alkalmasak egész valónkat átható nemes érzelmek keletkeztetésére.

Nem volna teljes Pósa egyéniségéről alkotott képünk, ha meg nem emlékeznénk *legizőbb hatású, hazafias költeményeiről*. Találunk ezek között olyanokat, amelyek kis gyermekekhez szólnak (*Dal a hazáról*), de sokkal nagyobb számban olyanokat, amelyek a magára eszmélő ifjú léleknek büszke öntudattal harsogják, mit jelent magyarnak születni (*Magyar vagyok*), és hogy mit jelent minden magyar részére a drága haza szó. (*A haza*) A haza minden igaz magyarnak édesanyja – mondja. Amint édesanyánkat, úgy hazánkat sem szerethetjük eléggé. Minden öntudatos magyarra mély hatást gyakorol ma is a szaválásra kiválóan alkalmas, *A magyar zászló* című költeménye. Az ősi dicsőségre büszke magyar lelkiség és a harci elszántság árad e szép versből. Mélyen érző, igaz hazafiúi lelke átérzi azt a nagy csapást, amit a hazából könnyelműen kivándorlók elvesztése jelent a nemzet számára. (*Beszögezett ablak*) Örök hűséget fogad e hazaárulás megbotránkozató hatása alatt: nem tudná elhagyni drága hazája földjét még akkor sem, ha más föld boldogabb étellel kecsegtetné. Azzal a kincssel, amit szülőföldje, hazája és családja jelent számára, nem ér fel semmi más földön elérhető boldogság. (*Örök hűség*) Hány ezerrel több lenne most hazánk lakossága, ha ezt a világháború előtti évtizedekben minden magyar megszívlette volna.

Hazánk nagyjaihoz: Kölcseyhez, Petőfihez, Aranyhoz, Kossuthoz, Blaha Lujzához írott versek sem hiányoznak költészetéből. Manapság azonban legmeghatóbb az a faját féltő s mindenek felett szerető aggódása, ami *Szeresd a gyermeket* című, meleg hangú költeményéből kicsendül. Minden felnőtt magyart figyelmeztet ebben arra a nagy felelősségre, amit a nemzet jövő záloga, a gyermek iránt éreznünk kell. Pósa e verse azért is nagyfontosságú, mert ebben jelölte meg *írói törekvései célját*, hivatása tartalmát; ez pedig az volt, hogy a *gyermeklelket minél tovább megtartsa a maga tisztaságában, ártatlanságában*, hogy mint az ideálok erős bajnoka sikeresen vehesse fel a küzdelmet az élet minden kísértésével, megpróbáltatásával és rútságával szemben. Ez a szép költemény Móra Ferencet hasonló című vers írására ihlette meg, ezzel is jelezve, hogy Pósa nyomdokain halad legújabb kori gyermekirodalmi műveinek megalkotásában.

Pósa *egyéniségének és költészetének is legjellegzetesebb vonása: erős hite*. Az *egyszerűsége és őszintesége* kívül – amiben Petőfire emlékeztet – ez teszi költeményeit ma és mindenkor időszerűvé. Élni akaró nemzetnek megingathatatlan hitűnek kell lenni. Nemzetünk legszentebb eszméi: a vallásosság, a szülőföld és hazaszeretet s a családi érzés keresztény magyarságunkkal elválaszthatatlanul egybeforrottak. Ezeknek az eszméknek ihletett szavú dalosai mindig meghallgatásra találnak s a nemzet örökre szívébe zárja őket. A gyermekek költőjének élethivatását ma sem lehet magasztosabban elképzelni, mint azt Pósa: *Szeresd a gyermeket* c. költeményében megjelölte: a költészet segítségével sziklaszilárd jellemeket nevelni, akik az élet minden hullámverése közepette is megingathatatlanul állják a vártát s kitartanak az örök nemzeti értékek mellett. Mind-ezért halhatatlan Pósa Lajos neve gyermekirodalmunkban.

Gyermekirodalmunk fejlődésében Pósat előkelő hely illeti meg. A XIX. század utolsó évtizedében tűnt fel, abban az időben, amikor az idegen szellemű irodalmi termékek kezdték hatalmukba keríteni a magyar gyermek lelkét. Verseiben a *fajmagyarság tiszta őseje, a falu romlatlansága* szólalt meg. Ez a hang azóta sem némult el gyermekirodalmunkban. Pósa költészete Benedek Elekét, Lőrinczy Györgyöket, Gaál Mózesokat, Móra Ferenceket, Jakab Ödönöket, Szávay Gyulákat, Havas Istvánokat nevelt, s *a sok tanítvány oly gazdag gyermekirodalmat teremtett*, ami páratlan a maga nemében.

Ifjúsági íróink számának megnövekedését nyomon követte a nevelő hatásuknál még egyetemesebb hatású nagy értékű *ifjúsági lapok* elszaporodása. Ezek együttesen árasztják műveiken keresztül áldásos szellemüket a tizenegymilliós haza legdrágább gyöngyszemeire, a magyar gyermekszeregre.

In: *Néptanítók Lapja*, 1940. 9. szám

* A *Lőrinczy György* egyes megállapításait is felhasználó szerző személyét nem tudtam egyértelműen azonosítani [a legvalószínűbb, hogy az Esztergomi Érseki Tanítóképzőben, 1896-ban végzett *Galló Pál*; esetleg az 1907-ben született, és a Pápai Tanítóképzőben 1935-től oktató *Galló Pál Miklós*]. Galló egy másik – azonos tárgyú –, versszövegeket és kottákat is tartalmazó írása néhány héttel később, *Gyöngyszemek Pósa dalaiból és költeményeiből* címmel jelent meg [*Magyar Lélek*, 1940. június]. Ebben idéz *Baja Mihály*: Pósa Lajos ébresztése című verséből és kiemeli *Blaha Lujza Pósa – Dankó Pista* és *Lányi Géza* megzenésítette – dalainak elterjesztése során szerzett érdemeit.

¹ Felolvastatott 1916. március 12.-én.

² *Bródy Sándor*. Írása eredetileg, *Egy parasztasszony meg a fia* címmel, *Pósa Édes Anyám* című kötetének recenziójaként jelent meg [*Új Idők*, 1897/14]. 17 év múltán, az idősebb pályatárs és barát iránti nyilvánvaló tisztelete jeléül – ezt ismételte meg az említett kötet előszavaként, aktuális bevezető sorokkal ellátva [P. L. költeményei, *Singer és Wolfner*, 1914]. Az idevonatkozó bekezdés szó szerinti szövege a következő: „Él még közöttünk egy poéta, aki a magyarság dolgában és érdekében többet tett egymaga, mint talán az összes Emkék. Ő csinálta meg azt a rendkívüli jó trefát, hogy ma, Budapesten, de más helyeken is az apák és nagyapák nem tudnak beszélni a gyermekeikkel és unokáikkal, mert ezek úgy beleszeretnek abba a nyelvbe, amelyet Pósa Lajos ír nekik, hogy nem akarnak németül tanulni és tudni. Mióta világ a világ, nem volt a gyermekeknek ily nagy költője, soha. Ilyen gazdag, ilyen kedves, ennyire szuggesztív, megbabonázta az egész magyar gyermekvilágot. Reszketnek érte, úgy szeretik, a legvásottabbak, azok, akik előtt nincs tekintély, mosolyogva békélnek meg előtte, jámboran adnak pacsit. Ő a magyar mumusnak az ellenképe: a megnyugtató, a kedvredertő, a nevelő, a nemesítő, a mulattató.”

³ Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület. 1885-ben alakult Kolozsváron, önvédelmi indíttatásból, a pánszláv és a pángermán törekvések ellensúlyozására. Céljai: a magyar nyelv és nemzeti öntudat erősítése; kulturális intézmények létesítése, főleg szórványban: kisdudóvók, népiskolák, könyvtárak, kórusok alapítása; alfabetizáció, a magyar nyelv terjesztése; a magyar közösségek gazdasági felemelkedésének a segítése. Az egyesület történetét megírta első elnöke: *Pákéi Sándor József* [Az EMKE megalapítása és negyedszázados működése, 1885-1910, *EMKE, Kolozsvár*, 1910]. – KMJ